

promisna rešitev v življenjskem, trajnejšem interesu obeh prizadetih strani, saj je pospešila proces medsebojnega zблиžanja in navezavo dobrih sosedskih odnosov.

Nekaj uporabljene in druge literature o tržaškem vprašanju:

- ALATRI Paolo, *Le origini del fascismo*, Editori riuniti, 1945.
BEBLER dr. Aleš, *Za pravične meje nove Jugoslavije*, Ljubljana 1949.
CERMELJ dr. Lavo, *La minorité slave en Italie*, Ljubljana 1946.
COKELJ Bogomir, *Zgodovinski razvoj narodnostnega stana v Trstu*, Trst 1949.
DE CASTRO Diego, *Il problema di Trieste*, Bologna 1952.
DOKOMUNENTI O JADRANSKEM VPRAŠANJU, Ljubljana 1920.
JERI dr. Janko, *Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni*, Ljubljana 1961.
KARDELJ Edvard, *Govori na pariški konferenci*, Ljubljana 1948.
KOS dr. Milko, *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1933.
MIHOVILOVIĆ Ive, *Italijanska ekspanzionistička politika prema Istri, Rijeci i Dalmaciji*, Beograd 1954.
OKO TRSTA, Beograd 1945.
RAPALSKI UGOVOR, Zbirka dokumenata, Zagreb 1950.
RUTAR Simon, *Trst in mejna grofija Istra*, Ljubljana 1896.
SALVEMINI Gaetano, *Mussolini diplomatico (1920-1932)*, Bari 1952.
VIVANTE Angelo, *Irredentismo adriatico*, Firenze 1912.

Tadeusz Milewski

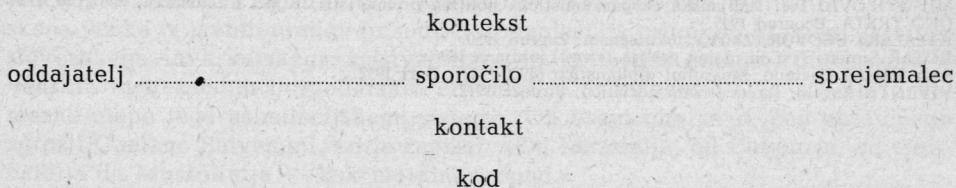
RAZVOJ JEZIKOSLOVJA V 20. STOLETJU

Sodobno jezikoslovje je v začetku 20. stoletja osnoval Ferdinand de Saussure (1857—1913). V posmrtni izdaji dela tega ženevskega znanstvenika »Cours de linguistique générale« (1916) so bili obrazloženi metodološki principi, ki so postali temelj za razvoj naše znanosti do današnjega dne. Velik napredek v smeri znanstvenega raziskovanja, po kateri je krenil de Saussure, je čez pol stoletja pokazal potrebo po novi sintezi doseženih rezultatov. Opravil jo je Roman Jakobson v delu »Essais de linguistique générale«, ki je izšlo l. 1963. To delo prinaša izbor člankov, ki so izšli med leti 1949—1962 in ki zadevajo vsa bistvena vprašanja jezikoslovja. Delo je strnjeno in prav zato nudi odlično podobo današnjega jezikoslovja, ki ga avtor pojmuje umerjeno, ne da bi vlogi logistike in matematike pripisoval pretiran pomen. Zato nam primerjava lingvističnih sistemov, ki sta ju izdelala de Saussure in Jakobson v razponu petdesetih let (1913—1963), lahko pokaže bistvene značilnosti lingvističnega razvoja v tem obdobju.

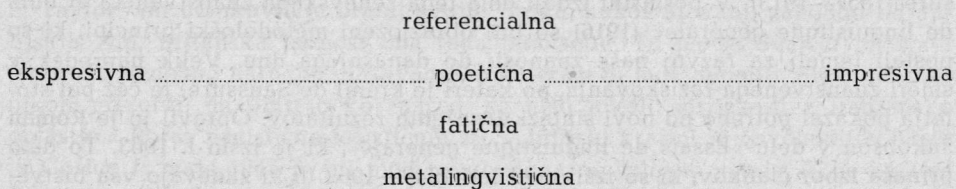
De Saussure je svoj nauk oprl na analizo govornega akta, ki predpostavlja obstoj oddajatelja in sprejemalca, kakor tudi procesov, ki se odvijajo med njima. Iz celotnega pojava jezika (*langage*), je de Saussure oddelil družbeni del (*langue*, tj. jezik, in individualni del, govorjenje, *parole*). S tem je razlikoval dve vrsti jezikoslovja: jezikoslovje jezika in jezikoslovje govorjenja. Jezik je de Saussure pojmoval kot sistem družbenih znakov, ki ga med mnogimi drugimi uporablja človeška družba. Izrekel je zahtevo po uvedbi semiologije — vede, ki raziskuje »vlogo znakov v človeški družbi«. Lingvistika je samo del semiologije, tisti, ki zadeva jezikovne znake.

Omenjene de Saussurove zahteve niso realizirali jezikoslovci, ampak matematiki in inženirji, kot npr. Shannon, Wiener, Weaver, Fano in drugi. Teorija informacije, ki so jo izdelali, raziskuje vsakršne oblike sporazumevanja v teh

ničnem in splošnem pogledu. Teorija informacije in jezikoslovje sta samostojni znanstveni panogi, vendar sodelujeta na številnih področjih; Jakobson v svojem delu upošteva rezultate tega skupnega delovanja, de Saussurov nauk pa je v skladu s svojim pojmovanjem razširil pod vplivom teorije informacije. Sled tega se odraža v zamenjavi starih terminov z novimi. Tako uvaja Jakobson namesto terminov jezik (*langue*) in govorjenje (*parole*) dosti bolj splošne termine: kod (*code*) in sporočilo (*message*). Prvi pojem zajema vse možne sisteme znakov, drugi vse vrste informacije. Namesto analize pojava jezika (*langage*), ki jo je uvedel de Saussure, je Jakobson postavil shemo komunikacije, ki jo sestavlja 6 elementov:

Za vsak proces komunikacije sta potrebna oddajatelj in sprejemalec. Oddajatelj ustvari sporočilo tako, da določeno vsebino pretvori v znake, ki jih določa kod. Sprejemalec sporočilo sprejema. Pozna obema skupni kod, vendar je sporočilo zanj nekaj novega. Interpretira ga po kodu in ga uvršča v okvir konteksta. Tako shemo govornih elementov predstavlja naslednja shema funkcij:

Bistvo *referencialne* funkcije je usmeritev sprejemalca v kontekst. *Ekspresivna* funkcija karakterizira oddajatelja (njegovo družbeno pripadnost, čustveno stanje itd.). *Impresivna* funkcija temelji na zadržanju (vedenju) sprejemalca, na spremembah njegovega emocionalnega stanja. Če osredotočimo pozornost na sporočilo, na njegovo zgradbo, opravlja sporočilo *poetično* funkcijo. Če hočemo, da nastane komunikacija, mora priti do kontakta. Vse, kar omogoča navezovanje, vzdrževanje in prekinitev kontakta med oddajateljem in sprejemalcem, opravlja *fatična* funkcija. Kadar pa oddajatelj in sprejemalec menita, da je treba preveriti, ali je pravilno uporabljen skupni kod, se pogovor osredotoči na kod in opravlja *metalingvistično* funkcijo. Najvažnejša od vseh teh funkcij pa je referencialna funkcija, s katero sta se zelo nadrobno ukvarjala tako de Saussure kot Jakobson.

V svoji teoriji lingvistične vrednosti je de Saussure razširil srednjeveško definicijo znaka — *aliquid stat pro aliquo* ali *signans stat pro signatum*. Po njegovem mnenju »besedo lahko zamenjamo z nečim, kar ji ni podobno: s pojmom; celo primerjamo jo lahko z istorodno rečjo: z drugo besedo«. Odnos med besedo in pojmom je njen pomen; odnos kakšne besede do drugih besed v istem jeziku

predstavlja mesto besede v sistemu in je njena vrednost. Vrednost besede lahko določimo samo ob primerjavi z drugimi besedami istega ali kakšnega drugega jezika. Tako določa de Saussure npr. vrednost fr. besede *mouton* s trditvijo, da ustreza ta beseda vrednosti dveh angleških besed hkrati: *sheep* in *mutton*. Tudi to koncepcijo vrednosti je dalje razvil Jakobson.

Po Jakobsonovem mnenju je pomen besede samo v njenem prevodu na kakšen drug znak, ki jo lahko zamenja. Razlikuje: 1. Prevod v območju jezika, oziroma novo formulacijo, ki temelji na interpretaciji lingvističnih znakov s pomočjo drugih znakov istega jezika, npr. gosak — gosji samec. 2. Dvojezični prevod, oziroma prevod v pravem pomenu besede, ki temelji na interpretaciji jezikovnih znakov s pomočjo kakšnega drugega jezika. V tem primeru gre za dve enakovredni sporočili v dveh različnih kodih. 3. Intersemiotični prevod, ki temelji na interpretaciji jezikovnih znakov s pomočjo sistema nejezikovnih znakov. Jakobson meni, da sposobnost govorjenja tega ali onega jezika implicira sposobnost govorjenja o tem jeziku. Takšna »metalingvistična« operacija omogoča preverjanje in identifikacijo uporabljanega besedila. Za jezikoslovca, ki priznava Bühlerjevo stališče (1934), sta razlagi de Saussura in Jakobsona nepopolni. Shema govornega akta, ki jo je sestavil Bühler, vsebuje 4 elemente: oddajatelja, sprejemalca, zvok kot obliko znaka, označeno reč, ki stvarno obstaja, pa kot njegovo vsebino. De Saussurovo pojmovanje se nekako še da uskladiti z Bühlerjevo shemo, ker po de Saussuru pomen izraža odnos med besedo in pojmom, in pojem imamo lahko za posrednika med besedo in rečjo. Jakobsonovo pojmovanje pa je popolnoma v nasprotju z Bühlerjevo shemo in v celoti izključuje problem stvarnih, označenih reči. Referencialno funkcijo besede predstavlja samo njen odnos do konteksta; pomen besede določa druga beseda ali skupina besed. Ko Jakobson poudarja, da obstajajo besede, ki nimajo nobene zveze s stvarnimi rečmi, odločno zavrača Bühlerjevo shemo (str. 78): »Nikoli nismo pili ambrozije ali nektarja; besede *ambrozijo*, *nektar* in *bogove*, namreč mitološka bitja, ki jih pijejo, imamo edino kot jezikovne znake; kljub temu te besede razumemo in vemo, v katerih kontekstih jih lahko rabimo.« Jakobsonov nazor temelji na definiciji lingvistične vrednosti, ki jo je formuliral de Saussure, vendar gre znatno dalje pod vplivom teorije informacije in del, ki obravnavajo strojni prevod; torej na področja, kjer ni problema odnosov med besedo in stvarjo. Razen tega Jakobsonovo pojmovanje le ni brez ranljivih mest, kar zadeva vprašanje semantične ekvivalence besed v različnih jezikih. Po tradicionalnem in Bühlerjevem pojmovanju se besede med seboj ujemajo ob posredovanju realnih stvari. Besedi dveh različnih jezikov (npr. francoska *table* in nemška *Tisch*) sta v zvezi z istim predmetom in zato semantično ekvivalentni. Izključevanje obstoja stvarnih predmetov ne pripomore k pojasnitvi semantične ekvivalence besed, ampak jo še otežkoči.

De Saussure razlikuje dve vrsti besednih zvez: sintagmatične in asociativne zveze. Sintagmatične zveze zadevajo besede, ki pripadajo isti sintagmi, se pravi, istemu stavku. »V govornem toku so besede med seboj povezane po določeni razvrstitvi, po odnosih, ki temeljijo na linearni strukturi jezika; ta pa izključuje možnost dveh besed hkrati . . . V sintagmo uvrščena beseda dobi svojo vrednost iz opozicije do besede pred njo ali do besede za njo ali pa do obeh. Nasprotno pa se izven teksta med besedami, ki imajo nekaj skupnega, v spominu na osnovi asociacij tvorijo skupine, v teh pa vladajo zelo različni odnosi. Jasno

je, da so te zveze čisto drugačne od prej omenjenih. Ne izhajajo iz razsežnosti; svoj sedež imajo v možganih; so del notranjega zaklada, ki v vsakem posamezniku ustvarja jezik. Te zveze imenuje de Saussure asociativne zveze. Sintagmatične zveze so del teksta, asociativne zveze del jezikovnega sistema. To osnovno razlikovanje dveh aspektov jezika je Jakobson uporabil za opredelitev dveh tipov govorne bolezni, afazije.

Jakobson je de Saussurove koncepcije razložil v duhu klasične retorike in stilistike. Asociativne zveze pojmuje kot notranje zveze, ki sestavljajo kod, sintagmatične zveze pa pojmuje kot zunanje zveze, ki se realizirajo v okviru teksta. Ta dva tipa relacije rabita za interpretacijo znakov: prvi v povezavi s kodom, drugi v povezavi s kontekstom. Nanašata se na dve vrsti umskih operacij: na selekcijo in kombinacijo. Notranje zveze izvirajo iz podobnosti raznih elementov, ki tvorijo sistem jezika, se pravi kod. Oddajatelj uporablja kod s selekcijo, kombinacijo in substitucijo njegovih elementov, ki so med seboj povezani po podobnosti in alternaciji. Ko ureja zunanje odnose kontakta med besedami, ki spadajo v isti stavek, tvori s pomočjo kombinacije in razvrščanja besed tekst. Jakobson razlikuje dva osnovna tipa afazije; oba sta posledica izgube ene od omenjenih umskih operacij. Izguba lahko v glavnem zajame sposobnost selekcije in substitucije pri še ohranjeni sposobnosti kombinacije in razvrščanja. V drugih primerih pa je bolnik utrpel to sposobnost; selekcija in substitucija sta mu delno ostali. V prvem primeru je za afazijo značilna izguba asociativnih zvez, v drugem primeru povezava s kontaktom. Afazija prvega tipa je v zvezi z odmiranjem metalingvistične funkcije. Bolnik ne more preiti od besede na njen sinonim ali enakovreden opis, niti ne more najti enakovredne besede v drugem jeziku; ta pojav označujemo z izrazom idiolekcija. Pri poškodbah drugega tipa, ki prizadenejo kontakt, pride do izgube sintaktičnih pravil, ki organizirajo besede v celote višjega reda. Ta pojav, imenovan agramatizem, spremeni tekst v gmoto nametanih besed. V tem primeru najprej izginejo besede, ki imajo čisto gramatično funkcijo, kot so vezniki, določni in nedoločni člen, zaimki, predlogi, ki pa se najbolj ohranijo pri okvarah asociativnih zvez. Tipični znak agramatizma je izguba fleksije. Oblike afazije so številne in vendar po Jakobsonovem mnenju vse nihajo med dvema skrajnima tipoma. Za vsak primer afazije je značilna večja ali manjša motnja sposobnosti bodisi selekcije in substitucije, ali pa kombinacije in kontakta. Prva od teh okvar povzroča izgubo metalingvističnih operacij, druga ruši sposobnost za obstoj hierarhije jezikovnih enot. Jakobsonova raziskovanja so na ta način omogočila kontrolo teorije klasičnih govornikov po eksperimentalni metodi (retorikov, zlasti Dioniza iz Halikarnasa), kar zadeva selekcijo in kombinacijo besed, enako pa tudi opredelitev asociativnih in sintagmatičnih zvez, ki jih je uvedel de Saussure.

Po de Saussuru se jezikoslovje deli v dve disciplini: v sinhronično in diahronično jezikoslovje. »Sinhronično jezikoslovje raziskuje logične in psihološke zveze, ki vežejo hkrati obstajajoče besede in tvorijo sistem po tem, kakor jih zaznava kolektivna zavest. Dihronično jezikoslovje pa raziskuje zveze, ki si sledijo v času, zveze, ki jih kolektivna zavest ne zaznava, ki pa se substituirajo ena namesto druge, ne da bi med seboj tvorile sistem!« Tu je de Saussure v nasprotju s svojim osnovnim naukom. Svoj tolikanj produktiven koncept jezikovnega sistema je uvedel samo za sinhronično jezikoslovje (statično ali deskriptivno), medtem ko ga je pod vplivom mladogramatične tradicije izključil

iz jezikovne evolucije (raziskovali so jo s pomočjo diahronične, historične lingvistike), ki naj bi bila zaporedje izoliranih, med seboj ne povezanih faktov. To nedoslednost je odpravil Jakobson.

Predvsem je dokazal, da se nasprotje med sinhronijo in diahronijo ne ujema z nasprotjem med statiko in dinamiko. Sinhronija predstavlja stanje jezika v določeni dobi, diahronija pa je zgodovina jezika. Statika je neevolucija, dinamika pa je evolucija. Jezikovne spremembe se torej odvijajo v vseh momentih jezikovne zgodovine; vsaka sinhronija vsebuje dinamične elemente. Na drugi strani pa nekateri jezikovni elementi ostajajo nespremenjeni skozi stoletja; diahronija vsebuje torej tudi statiko. Vsaka dinamika, vse jezikovne spremembe so sprva del sinhronije, zato ne more biti sinhronične analize brez upoštevanja jezikovnih sprememb, ki jih lahko razumemo samo v luči te analize. Statika, trajanje v času, je zaradi tega bistven problem diahroničnega jezikoslovja, medtem ko je dinamika, igra raznih subkodov znotraj splošnega jezikovnega sistema, osnoven problem sinhroničnega jezikoslovja. Modifikacija de Saussurovega koncepta, ki jo je vpeljal Jakobson, temelji na prenosu pojma strukture sistema v evolucijsko lingvistiko. Evolucijo jezika pojmuje kot rezultat strukture koda in igre subkodov. Vsaka jezikovna sprememba se pojavlja v okviru sistema, ki funkcionira v določeni dobi. Pogojena je v strukturi sistema in tudi povzroča jo struktura sistema. Pojasniti jezikovno spremembo, se pravi, najti tiste elemente sistema, ki so jo povzročili.

Po de Saussuru lingvistika jezika (*langue*) obsega samo dve disciplini: sinhronično in diahronično lingvistiko. Možnosti panhroničnega jezikoslovja ni upošteval. De Saussure trdi, da »so v jezikoslovju, kot pri šahu, v veljavi pravila, ki trajajo dlje kot vsi primeri. To so splošna načela, ki niso odvisna od konkretnih faktov; kadar govorimo o posameznih, konkretnih faktih, ne upoštevamo panhroničnega stališča.« Splošno jezikoslovje, ki ga je zahteval de Saussure, je čisto teoretična disciplina, ki obravnava metodološke osnove jezikovnega raziskovanja. Velika zasluga gre Jakobsonu za njegov prispevek za osnivanje pravega splošnega jezikoslovja, ki s panhroničnega stališča raziskuje posamezna (posebna) in konkretna fakta v različnih jezikih. Tako je poleg sinhronične lingvistike nastala še tretja vrst sodobnega jezikoslovja, tipološka lingvistika.

Tipologija jezikov izhaja iz dveh osnovnih tez: 1. Med jezikovnimi sistemi sveta ni bistvenih razlik, ki bi preprečevale njihovo medsebojno primerjavo. 2. Razlike, ki zadevajo nadrobnosti, so med nekaterimi jeziki večje, med drugimi manjše, kar omogoča njihovo razvrstitev v fonološke, morfološke in sintaktične tipe. Tema dvema splošno sprejetima tezama je Jakobson dodal še tretjo: V strukturi jezikovnih sistemov vlada zakon implikacije: navzočnost elementa A implicira (ali, nasprotno, izključuje) navzočnost elementa B. Te teze so osnova fonološke tipologije, ki jo je izdelal Jakobson.

Izhaja iz skladnosti faktov, ki jih je opazoval v treh območjih: v otroškem jeziku, pri afaziji in v fonoloških sistemih jezikov sveta. Dokazal je, da poteka razvoj afazije v nasprotni smeri od razvoja otroškega govora. Fonološke opozicije, ki se prve pojavijo v otroškem jeziku, izginejo v primerih afazije nazadnje, in narobe. Isto hierarhijo fonoloških opozicij najdemo v fonoloških sistemih jezikov sveta. Čim bolj je kakšna fonološka opozicija razširjena v jezikih sveta, tem prej se pojavlja v otroškem jeziku in pozneje izgine v primerih afazije. Po

zakonu implikacije iz tega sledi, da sekundarne opozicije (ki se pozneje pojavijo v otroškem govoru, pri afaziji prej izginejo, funkcionirajo pa samo v nekaterih jezikih sveta), implicirajo obstoj primarnih opozicij, ki imajo že zgoraj navedene lastnosti. Primarne opozicije med najbolj odprtim samoglasnikom *a* in najbolj »zaprtimi«*»* soglasniki *p* in *t* (torej v sistemu najbolj oddaljeni elementi) implicirajo vse druge opozicije, ki ne morejo brez njih obstajati. Poznejši fonološki razvoj temelji na ustalitvi opozicije med čedalje bližjimi elementi. Prvotni trikotnik (*a — p — t*) razpade na dva trikotnika, katerih eden je vokaličen (*a — u — i*), drugi konzonantičen (*p — k — t*). Te opozicije so primarne in funkcionirajo v vseh, oziroma v skoraj vseh jezikih sveta. Opozicije, ki se v otroškem govoru pojavijo pozneje od teh, so sekundarne. Najdemo pa jih samo v nekaterih jezikovnih skupinah, ki jih prav to fonološko tipološko opredeljuje. Po osnovni delitvi se fonološki sistemi ločijo na vokalične in konzonantične. Pri vokaličnih sistemih samoglasniki in njihove opozicije številčno presegajo soglasnike, pri konzonantičnih sistemih je ravno narobe. Po Jakobsonovem mnenju se dajo vse fonološke opozicije, ki jih najdemo v jezikih sveta, uvrstiti v dvanajst osnovnih tipov. Prvih devet temelji na zvenečnosti razlikah, na primer opozicije — vokalične: nevokalične, konzonantične: nekonzonantične, zveneče: nezveneče, močne: šibke, nosne: nenosne, trajne: netrajne, itd. Ostali trije tipi opozicij izhajajo iz razlik v tonaliteti, na primer nizki: visoki (koncentracija energije je v nizkem predelu spektra ali narobe, v predelu, kjer so tresljaji z visoko frekvenco). Vsi fonemi v jezikih sveta sestojijo iz določenih distinktivnih značilnosti, vsaka izmed njih pa spada v enega od dvanajstih tipov. Tako imajo na primer v francoščini vsi soglasniki od dve do pet distinktivnih značilnosti. Način kombiniranja opozicij vseh glavnih dvanajstih tipov pa je v vsakem jeziku drugačen in predstavlja njegovo značilnost. Ta teorija daje solidno podlago za fonološko tipologijo vseh jezikov sveta.

Definicija gramatike kot *ars obligatoria*, ki so jo izdelali sholastiki, je izhodišče Jakobsonovih raziskav o gramatični tipologiji jezikov. Jakobson trdi, da se »pozornost domačinov, ki govorijo in poslušajo, nenehno koncentrira na kategorije, ki so v njihovem kodu obvezne. Govoreče silijo v nujnost odgovora *da* ali *ne*, nato jih postavijo pred dejstvo neogibnega binarnega izbora med dvema alternativama. Tako mora na pr. Anglež pri zgradbi vsakega stavka izbirati med pasivno in aktivno konstrukcijo. Obvezne kategorije so v različnih jezikih nujno različne, a »jeziki se bistveno razlikujejo med seboj po tem, kar morajo, in po tem, kar morejo izraziti«. Že Boas je ugotovil, da so »načeloma izbrani pogledi na stvarnost v različnih jezikovnih skupinah različni«. V nekaterih jezikih so obvezne kategorije določenih in nedoločenih členov, števila in časa, v drugih kategorija mesta (blizu ali daleč od govorečega) ali tudi vir informacije (če je pripovedovalec prizor, o katerem govori, videl ali samo slišal o njem). Tu se začno problemi neogibnih, univerzalnih gramatičnih kategorij. Ali so kategorije nujne za jezikovno komunikacijo? In kakšne so? Katere kategorije so samo fakultativne, torej značilne le za določene jezike? To so problemi gramatične tipologije jezikov. Jakobson jih analizira samo na področju verbalnih kategorij. Razlikuje osem možnih verbalnih kategorij: število, spol, osebo, način, naklon, aspekt (vid), čas, časovno zaporedje in testimonialis. Prvih šest kategorij obvezno funkcionira v vseh slovanskih jezikih, v bolgarskem (in ma-

kedonskem, op. ur.) jeziku je poleg teh še auditivus, testimonialna kategorija, ki izpričuje vir v glagolu izražene informacije. Druge kombinacije kategorij so seveda možne. Tako na pr. v francoskem jeziku ni kategorije aspekta, pač pa kategorija relativnih časov, ki izraža odnose v sosledici časov.

Po de Saussuru raziskuje lingvistika govorjenja (*linguistique de la parole*) »individualni del govora, se pravi, govorjenje skupaj s fonacijo«. Vendar de Saussure ni tvorec lingvistike govorjenja, ker je njegova definicija te discipline preširoka. Mar ni zajemala celo tako različnih področij, kot sta fonetika in stilistika? Jakobsonu gre zasluga za osnovanje stilistike novega tipa, namreč poetike, in za njeno natančno uvrstitev v krogu lingvističnih ved. Glavna naloga poetike je, v tem, da odgovori na vprašanje: kaj je tisto, kar besedno sporočilo preoblikuje v umetniško delo? Ker je lingvistika splošna znanost o jezikovnih strukturah, je poetika torej njen integralni del. Poetika se ne opira le na znanstvene ugotovitve o govoru, ampak tudi na splošno teorijo znakov ali semiologijo. Jakobson razlikuje šest funkcij govora in mednje uvršča poetično funkcijo. Pojmuje jo kot nasprotje referencialne funkcije, ki zadeva kontekst, poetična funkcija pa se osredotoči samo na sporočilo kot takšno. Referencialna funkcija je v celoti odvisna od dveh osnovnih tipov besednih operacij: od selekcije in kombinacije. »Selekcija besed temelji na načelih ekvivalence, podobnosti in različnosti, sinonimike in antonimike; kombinacija besed in zgradba stavkov temelji na kontaktu. Pri poetični funkciji je načelo ekvivalence preneseno z nivoja selekcije na nivo kombinacije. Zaradi tega postane ekvivalenca eden od konstitutivnih elementov teksta. V poeziji je vsak zlog v ekvivalentnem odnosu do vseh drugih zlogov v nizu besed, ki tvorijo verz ali kitico; podobno velja za moro in akcent.« Po definiciji G. M. Hopkinsa je »verz tekst, v katerem se v celoti ali delno ponavlja ista fonična struktura«. Pri referencialni funkciji je zveza med označujočim in označenim arbitralna, konvencionalna (isto kakor *thései* pri klasičnih filozofih), medtem ko jezik v poetični funkciji ustvarja intimno, vzročno in naravno zvezo med zvokom in pomenom (*phýsei* v isti, že omenjeni terminologiji). Če se zdi v poeziji »zvok odmev pomena«, kakor je to formuliral Pope, bi tako rekli zaradi tega, ker je zvok označujoča in označena plat poezije hkrati. »Prenos načela podobnosti na nivo kontaktov daje poeziji od začetka do konca simbolično vrednost«, kajti »v poeziji je vsaka zvočna podobnost prevrednotena v podobne in nepodobne pomenske elemente«. V nasprotju z lingvistiko jezika (*langue*), izhajajočo iz načela *thései*, je poetika področje jezikoslovja, temelječe na principu *phýsei*.

Mislím, da omogoča tako prikazana primerjava pogledov de Saussura in Jakobsona preciziranje najvažnejših sprememb, ki jih je lingvistika doživela v razponu pol stoletja (1913—1963). V tem razdobju je vsaj deloma prišlo do soglasja v osnovnih postavkah jezikoslovja in teorije informacije; v zvezi s tem se nekatere smeri jezikoslovja bolj ali manj bližajo teoriji informacije. Uporaba izkušenj pri raziskavah afazije je tudi teorijo jezika vsaj na nekaterih področjih postavila na empirične temelje. Pojem jezikovnega sistema je vpeljan tudi v evolucijsko lingvistiko. In rodili sta se dve novi disciplini lingvistike, ki ju de Saussure še ni predvideval: lingvistična tipologija in poetika.